

Próba określenia wpływu naniesienia na nośnik zapachu indywidualnego trzech osób na wyniki badań osmologicznych*

Dotykanie tego patyczka przez inne osoby przedtem lub potem nie zapobiega jego identyfikacji przez zwierzę.

R.H. Wright

Przytoczony cytat na pewno jest znany praktykom osmologii kryminalistycznej. Pochodzi on z książki R.H. Wrighta „Nauka o zapachu”, w której opisano doświadczenie Löhnera [4], sprawdzające możliwość identyfikacji przez psy patyków po powąchaniu świeżo umytych rąk osoby, która dotykała patyka. Patyki te były dotykane, zarówno przez osobę, która miała zostać zidentyfikowana, jak i przez biorących udział w doświadczeniu. Wniosek z badań Löhnera przedstawiono na wstępie jako motto artykułu.

W dostępnej literaturze dotyczącej przedmiotu do chwili obecnej nie opisano doświadczeń weryfikujących wnioski Löhnera. Przeprowadzenie doświadczenia zgodnie z „Metodyką Badań Osmologicznych”, obowiązującą policyjnych ekspertów, było o tyle ważne, że przedstawiciele stron w sądach często poruszali problem nakładania się zapachów na nośnik. Twierdzono, że zapach indywidualny osoby może ulec zatarciu przez nakładanie innych zapachów indywidualnych i w efekcie uniemożliwić identyfikację osoby, która jako pierwsza dotykała nośnika. W trakcie przeprowadzania badań osmologicznych wielokrotnie stwierdzano zgodność zapachową jednego śladu zapachowego z kilkoma materiałami porównawczymi. W niektórych przypadkach były to nawet trzy materiały porównawcze.

Jeszcze jeden problem związany z mieszaniem zapachów poruszony

został przez Tadeusza A. Jezierskiego [2]. Podaje on (za Poleskim, 1969), że przy zmieszaniu się zapachów osiąga się następujące efekty:

- wzajemne znoszenie się woni, całkowity zanik zapachu;
- dominację jednego składnika i zagłuszenie pozostałych;
- możliwość odczuwania wszystkich zapachów jednocześnie;
- możliwość odczuwania raz jednego, raz drugiego z np. dwóch zapachów;
- powstanie nowego, całkiem odmiennego zapachu.

W celu zbadania, jaki efekt w kontrolowanych warunkach przynosi nakładanie się zapachów indywidualnych trzech osób na nośnik, przeprowadzono doświadczenie. Zamierzano dzięki niemu sprawdzić:

1. Czy psy szkolone do identyfikacji śladów zapachowych:

- a) zidentyfikują w szeregu selekcyjnym materiał porównawczy od trzech osób, które miały kontakt z nośnikiem śladu zapachowego;
- b) po miesiącu ponownie przeprowadzą identyfikację i potwierdzą swoje wskazania.

2. Czy po nałożeniu się zapachu indywidualnego trzech osób na nośnik (zmieszanie się zapachów) i zabezpieczeniu materiału do badań dojdzie do:

- a) wzajemnego znoszenia się woni, całkowitego zaniku zapachu;
- b) dominacji jednego składnika i zagłuszenia pozostałych;
- c) zaistnienia możliwości odczuwania wszystkich zapachów jednocześnie;
- d) powstania nowego, całkiem odmiennego zapachu.

Materiał i metodyka badań

Doświadczenie przeprowadzono w pracowni śladów zapachowych Zakładu Techniki Kryminalistycznej Centrum Szkolenia Policji w Legionowie z wykorzystaniem czterech psów służbowych policji – 2 samców i 2 samic – które utraciły atesty z zakresu identyfikacji śladów zapachowych ludzi w związku ze zmianą przewodnika, a na kursie w Centrum Szkolenia Policji przebywały w celu przyzwyczajenia się do nowych przewodników. Sprawność węchowa psów pozwalała na wykorzystanie ich w doświadczeniu.

Materiał do doświadczenia przygotowano w dniu 28 października 1999 r. W pomieszczeniu na krześle z siedzeniem wyściełanym materiałem siedziały kolejno trzy osoby (słuchacze kursu identyfikacji śladów zapachowych) znane psom. Piotr P. siedział na krześle przez pół godziny, Sławomir K. – 20 min, a Wojciech S. – 10 min. Przerwa w nanoszeniu molekuł zapachowych na nośnik przez poszczególne osoby wynosiła ok. 10 min. Po upływie 10 min pobrano ślady zapachowe z siedzenia krzesła. Czas pobrania wyniósł 40 min. Tego samego dnia od trzech ww. osób pobrano materiał porównawczy z dłoni (czas pobrania 15 min). W ten sam sposób pobrano materiał uzupełniający do budowy szeregu selekcyjnego. Na potrzeby badania ślad zapachowy zabezpieczony z krzesła oznaczono symbolem „MD”, materiał porównawczy pobrany od Piotra P. – literą „A”, Sławomira K. – „B”, a Wojciecha S. – „C”.

Badanie osmologiczne prowadzono zgodnie z obowiązującą me-

todyką [3]. Schemat badania nie odbiegał od proponowanego w dostępnej literaturze [1]. Do budowy szeregu selekcyjnego wykorzystano materiał uzupełniający grupowo zbliżony do porównawczego, tj. pobrany tą samą metodą od osób tej samej płci w tym samym czasie. Materiał kontrolny odpowiadał identycznym wymaganiom z tymi stawianymi materiałowi uzupełniającemu. Jako pierwsze przeprowadzano trzy próby kontrolne w układzie kontroli pozytywnej. Próby te polegały na tym, że w szeregu selekcyjnym znajdował się zawsze materiał zgodny z materiałem zapachowym podanym psu do nawęszania. Zadaniem psa było wskazanie tego materiału w szeregu selekcyjnym. Po pierw-

szej próbie kontrolnej w szeregu selekcyjnym umieszczano materiał porównawczy w celu zbadania jego atrakcyjności. Tę atrakcyjność materiału porównawczego sprawdzano w dwóch następnych próbach kontrolnych połączonych z kontrolą sprawności użytkowej psa. Po prawidłowym wykonaniu tych prób psy były dopuszczane do prób identyfikacyjnych. W szeregu selekcyjnym wśród czterech uzupełniających umieszczano jeden materiał porównawczy. W próbach kontrolnych pies na początku otrzymywał do nawęszania materiał kontrolny, oznaczony na potrzeby doświadczenia jako MK, a w trakcie badania – materiał zabezpieczony z siedzenia krzesła oznaczony jako MD. Przewodnicy nie znali sposobu budowy ciągu selekcyjnego. Zgodność zapachową każdego materiału porównawczego badano przy pomocy dwóch psów.

Po miesięcznej przerwie doświadczenie powtórzono. W badaniu wykorzystano te same psy służbowe. Metodyka badań nie uległa zmianie. Prowadzono je na materiale, który nie został wykorzystany i zużyty w pierwszym badaniu.

Wyniki i dyskusja

Wyniki uzyskane w poszczególnych badaniach przedstawiono w tabelach 1 i 2.

Z wyników doświadczenia wynika, że psy były w stanie zidentyfikować i wskazać wszystkie osoby mające kontakt z krzesłem. Po miesięcznej przerwie psy ponownie zidentyfikowały te same osoby.

Przeprowadzone doświadczenie potwierdziło wnioski z badania Löhnera [4]. Badanie to polegało na tym, że dokładnie oczyszczano patyki drewniane i ogrzewano je w piecu w celu odwodnienia. Po tym zabiegu patyków dotykał realizujący badanie jedynie przez szczypce. Zadaniem psa było wybranie z 10–20 kontrolnych patyków jednego, z którym miała bezpośredni kontakt wyznaczona osoba. Psy, powąchawszy ręce osoby, identyfikowały patyk, którego ta osoba dotykała. Nie przeszkadzało im w prawidłowej identyfikacji to, że patyk przedtem lub potem był dotykany przez inne osoby. Nie podano w opisie badania, jakich psów użyto oraz w jaki sposób były one szkolone. Do badań wykorzystywano jako nośnik patyki, na które osoby nanosiły swój zapach indywidualny. Nie wykorzystywano możliwości przenoszenia molekuł zapachu indywidualnego na pochłaniacz. Ponadto nie wspomniano, czy możliwa jest powtarzalność osiągniętych wyników. Z opisu badań wynika, że były one prowadzone całkowicie inaczej niż badania osmologiczne wykonywane w Polsce. Odmienność metodyki badań była przyczyną ich doświadczalnego zweryfikowania z uwzględnieniem rygorów, jakie nakłada na prowadzących badanie osmologiczne obowiązująca polskich ekspertów metodyka. Wyniki uzyskane przez Löhnera zostały powtórzone przy postępowaniu zgodnym z polską metodyką.

Badania Löhnera poszerzono o identyfikację wszystkich osób noszących zapach indywidualny na nośnik oraz o powtarzalność wyników z pierwszego badania. W trakcie badania osmologicznego z udziałem pozostałych osób dotykających nośnika stwierdzono, że przeniesienie zapachu z nośnika na pochłaniacz i miesięczny okres ich przechowywania nie wpływa na możliwość identyfikacji osób.

Doświadczalnie sprawdzono, czy zapachy indywidualne kilku osób po

Wyniki uzyskane przy użyciu psów w pierwszym badaniu osmologicznym
Results obtained in first examination

Materiał badany w szeregu selekcyjnym	Imię psa użytego w badaniu	Wynik badania
A	Habadyro	+
	Kapil	+
B	Kiesa	+
	Igraszka	+
C	Habadyro	+
	Kapil	+

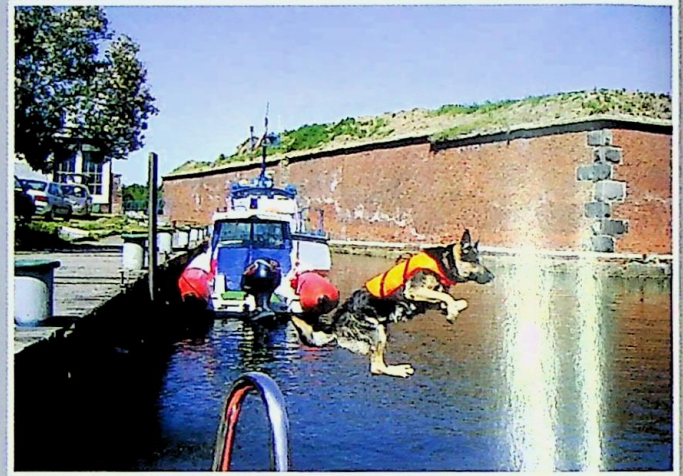
„+” – wskazanie

Tabela 2

Wyniki uzyskane przy użyciu psów po miesiącu
Results obtained after one month

Materiał badany w szeregu selekcyjnym	Imię psa użytego w badaniu	Wynik badania
A	Habadyro	+
	Kapil	+
B	Kiesa	+
	Igraszka	+
C	Habadyro	+
	Kapil	+

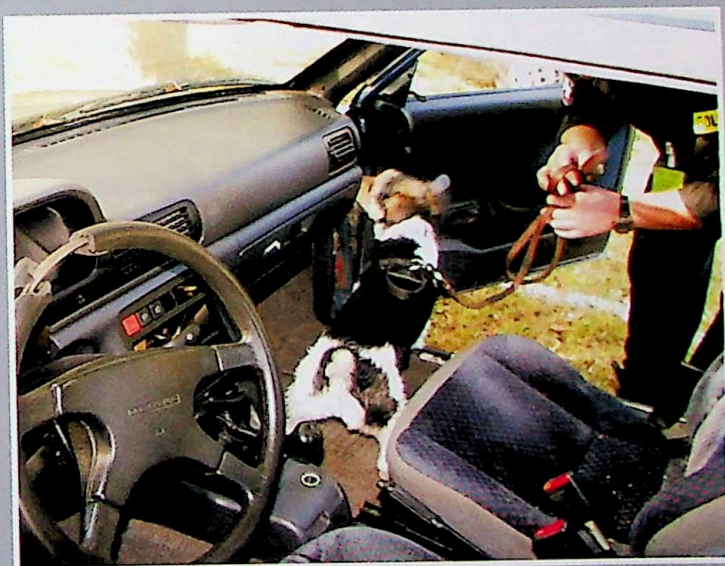
„+” – wskazanie

Zdj.: Michał Szalc i kom. Piotr Kondrakiewicz

służbowe

nałożeniu się na jeden nośnik nie podlegają niektórym efektom, o których pisze się w literaturze. Nie stwierdzono wzajemnego znoszenia się zapachów indywidualnych, czego efektem jest zanikanie zapachu indywidualnego. Nie potwierdzono przypuszczenia, że jeden zapach indywidualny dominuje i zagłusza pozostałe. Nie stwierdzono również powstania nowego, całkiem odmiennego zapachu.

Zastosowany wariant badania osmologicznego w doświadczeniu nie pozwala stwierdzić, czy możliwe jest wyczuwanie przez psy raz jednego, raz drugiego zapachu indywidualnego. Można to stwierdzić, wstawiając w szereg selekcyjny materiał porównawczy pobrany od wszystkich osób, które miały kontakt z nośnikiem śladu zapachowego. Przy zastosowaniu tego wariantu badania osmologicznego nie wykluczono by jednak możliwości, że psy pomimo wyczuwania na początku raz jednego, raz drugiego zapachu indywidualnego w materiale dowodowym przy identyfikacji kierują się:

- intensywnością zapachu,
- pamięcią węchową,
- uporczywością zapachu,
- względnie jego atrakcyjnością.

Wnioski

Na podstawie przeprowadzonego doświadczenia stwierdzono, że:

1. Możliwa jest identyfikacja wszystkich osób dotykających nośnika zapachu.
2. Osiągnięte wyniki badania osmologicznego materiału, który zawiera zapach indywidualny kilku osób, mogą być powtarzalne.
3. Fakt, iż nośnika śladu zapachowego dotykały trzy osoby (nakładanie się zapachów indywidualnych), nie powoduje tego, że:
 - zapachy indywidualne wzajemnie się znoszą, że zapach indywidualny całkowicie zanika;

- jeden zapach indywidualny dominuje i zagłusza pozostałe;
- powstaje nowy, całkiem odmienny zapach;
- niemożliwe staje się wyczuwanie wszystkich zapachów indywidualnych jednocześnie.

4. Użycie psa do identyfikacji śladów zapachowych ludzi nie daje możliwości uzyskania informacji o kolejności kontaktu osób z nośnikiem. Możemy za to dowiedzieć się, kto miał kontakt z nośnikiem indywidualnego zapachu człowieka.

5. Doświadczenie powinno być zweryfikowane w innej pracowni, gdzie byłoby ono realizowane w ciemno, tzn. przeprowadzający je nie znałby jego założeń.

* – artykuł stanowi skrót niepublikowanej pracy eksperckiej złożonej do

Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego KGP w 2000 r.

BIBLIOGRAFIA

1. **Bednarek T., Sutowski G.:** Schemat ekspertyzy z zakresu kryminalistycznych badań śladów zapachowych, „Problemy Kryminalistyki” 1999, nr 224, s. 5.
2. **Jezierski T.A.:** Podstawy fizjologii węchu, uczenia się i etologii zwierząt, Zeszyty Metodyczne, nr 4 – badania osmologiczne, Wydawnictwo CLK KGP, Warszawa 1999, s. 18.
3. **Metodyka pobierania, zabezpieczania, powielania i rozpoznawania zabezpieczonych śladów zapachowych ludzi z dnia 16.06.1998 r. wprowadzona przez Dyrektora CLK KGP.**
4. **Wright R.H.:** Nauka o zapachu, PWN, Warszawa 1972.

Mirosław Rogowski

Jubileusz 50-lecia „Problemów Kryminalistyki”

Redaktor Naczelny
„Problemów Kryminalistyki”
Pan insp. dr inż. Andrzej Filewicz

Okragły jubileusz 50-lecia „Problemów Kryminalistyki” stwarza miłą okazję złożenia gratulacji całemu zespołowi redakcyjnemu. Tylko niezwykle ofiarna i wytrwała praca wieloosobowego zespołu mogła zaowocować tak wspaniałym rezultatem, jakim jest 50 lat nieprzerwanej edycji czasopisma o najwyższym poziomie fachowości.

Szczególne podziękowania pragnę skierować do wszystkich redaktorów naczelnych, poczynając od niezrównanego magistra Brunona Hołysty, obecnie profesora doktora habilitowanego, którzy zdołali udźwignąć ciężar odpowiedzialności za wysoki poziom polskiej kryminalistyki, poziom wyznaczany przez wiodące czasopismo policyjne.

Wyrażam nadzieję, że kolejne jubileusze będą okazją do potwierdzenia nieprzemijającej wysokiej klasy „Problemów Kryminalistyki”.

prof. dr hab. Mirosław Owoc
kierownik Katedry Kryminalistyki
Uniwersytetu Adama Mickiewicza